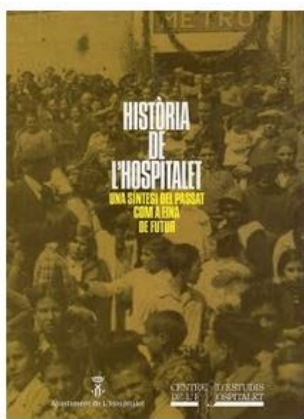

Història de l'Hospitalet: una síntesi del passat com a eina de futur / dir. Joan Camós i Carles Santacana. L'Hospitalet de Llobregat: CEL'H ; Ajuntament, 1997. 247 p. ISBN 84-7826-821-9.

Sumari.

Introducció. Pensant en el futur / Grup d'Història del Centre d'Estudis de l'Hospitalet.

El medi físic / Antoni Domínguez.

Prehistòria i història antiga / Josep Maria Solias.

L'edat mitjana / Montserrat Cabré, Agustín Castellanos, Francesc Descarrega.

L'edat moderna / Isabel Alarcón, Marta de Planell, Conxi López, Carmen Rodríguez.

El segle XIX / Manuel Domínguez, Marcel Poblet.

El segle XX / Joan Camós, Josep Ribas, Carles Santacana.

Epíleg (1983-1990).

Bibliografia | Fonts arxivístiques | Índex d'il·lustracions, taules, mapes i gràfics.

notable, i especialment activa la de grups d'estudiants. Paral·lelament es llançaren convocatòries de vaga, que a l'Hospitalet tingueren la seva repercussió. Així podem veure informes tan contradictoris com aquests, procedents de la secretaria de la CNS local:²⁸

«(...) *Ambiente político social de la Comarca.*

1. *Político* — Como ya se hacía constar en los partes anteriores, las masas productoras parece ser que no prestan el menor interés a los asuntos políticos, no ya en el régimen interior de nuestro país, sino incluso en los asuntos políticos del extranjero.

2. *Social* — En esta Comarca apenas si se ha notado la resistencia feroz que se notó en Barcelona, con el asunto de los tranvías, si bien se comentó que lo de los tranvías era un pretexto para demostrar su desagrado por la subida de precios en los primeros artículos de alimentación, vestido y calzado.

A pesar de la anunciada huelga para el ppdo. día 21 de los corrientes, ningún productor faltó a su trabajo, si bien hubo algunos grupos que intentaron coaccionarles para que abandonaran el mismo, y habiendo tenido contacto permanente esta Delegación Sindical con la Comisaría de Policía se abortaron cuantos se iniciaron.

Es de destacar que en la empresa Trinxet con más de mil trabajadores, el día indicado se personó y montó guardia en el interior una sección de la Guardia Civil al mando de un oficial. Los enlaces de la referida empresa se personaron en esta Delegación suplicando que se anulara esta vigilancia en el interior de la fábrica, dando su palabra de que no sólo no querían la huelga sino que la repudiaban, pero que también les ofendía el tener que trabajar bajo la amenaza de los fusiles.

Esta Delegación Sindical al ponerlo en conocimiento de sus Jerarquías Superiores, debió de anular y dar orden de retirada de dichas fuerzas armadas ya que una hora después de la anteriormente citada, se volvieron a personar los antedichos enlaces dando las más expresivas gracias a la Organización Sindical por las atenciones que tenía para con sus problemas (...)

Aquest informe reflecteix la capacitat d'intervenció de la CNS en qüestions que —com la retirada de la guàrdia civil d'una fàbrica— sembla que eren competència del governador civil. L'extensió del conflicte no es limità a Can Trinxet, empresa del ram tèxtil, com assenyala l'informe, sinó que es generalitzà arreu de l'Hospitalet. Els treballadors que havien de fer ús dels transports públics de superfície optaren, com el 1951, per anar a peu, la qual cosa a la pràctica significava una mobilització massiva al carrer.

Malgrat que no es tenen notícies d'un moviment obrer organitzat, l'any següent, concretament l'abril de 1958, es produïren alguns intents de vaga en empreses del ram tèxtil i del metall.

Se'n tenen notícies concretes de les fàbriques Godó i Trias i Auto Electricidad.²⁹ Hom creu que estava naixent un moviment espontani, sense direcció, que esdevindria el substrat del futur moviment obrer.

EL MOVIMENT OBRER I POPULAR (1958-1973)

Les freqüents vagues a finals del decenni dels cinquanta eren el fruit de la contradicció entre, d'una banda, l'inici de l'augment de les taxes de guany dels empresaris, que es beneficiaven del nou gir que havia pres l'economia amb el Pla d'Estabilització, i, de l'altra, el manteniment de condicions salarials i de vida negatives per als treballadors i les classes populars.

Amb l'entrada dels ministres de l'Opus Dei —els anomenats tecnòcrates— al govern del general Franco, es consolidà el procés que havia de desembocar uns quants anys més tard en un ampli pla de desenvolupament, amb el vistiplau de l'Organització Europea per la Cooperació i el Desenvolupament (OCDE). La principal característica d'aquest fou un espectacular creixement de la producció de béns de consum, que alhora generaria una creixent onada reivindicativa de les classes menys afavorides, en demanda de participació en forma de beneficis socials. També és prou conegut que en aquest període fou destacat l'increment dels ingressos de l'Estat gràcies a l'èxit del turisme i a les remeses de treballadors emigrats a diversos països d'Europa.

En aquest marc de condicions, amb una agitació i una acció reivindicativa creixents, amb l'aparició dels primers nuclis de Comissions Obreres (CCOO), el règim franquista es veié forçat a apostar per un gir aperturista que conviviria amb campanyes tan bel·ligerants com ho fou el 1964 la dels XXV años de paz.

A l'Hospitalet, durant la primera etapa d'aquest període, diversos col·lectius de treballadors, especialment del ram tèxtil i del metal·lúrgic, protagonitzaren actes reivindicatius aïllats. No sabem amb exactitud si aquestes accions eren dutes a terme per elements residuals dels sindicats de classe anteriors a 1939 —CNT i UGT— o si els protagonitzaven elements incorporats de nou que havien donat el pas del trencament de la por, i que pertanyien a les noves generacions que no havien viscut directament la guerra ni la repressió posterior.

Informacions obtingudes gràcies a dirigents actuals de la CNT i de CCOO coincideixen a assenyalar que no hi va haver una vinculació clara entre

FOTO 166: *El far de Llobregat. Durant molt de temps, una excursió típica dels ciutadans de l'Hospitalet era anar fins a la «farola» per gaudir d'un bany.*

Donació: Arxiu Històric Santa Eulàlia.

AL'H (AH). Arxiu d'Imatges, 57 SE.

FOTO 168: *Quico Sabaté. Durant la guerra s'incorporà a la columna «Els Aguiluchos». Des de 1939 formà part dels maquis; morí el 30 de desembre de 1959 a la població de Sant Celoni.*

TÉLLEZ, A. *Guerrilla urbana en España 1945-1960*, Barcelona, Plaza Janés, 1978.

FOTO 167: *Carretera de Santa Eulàlia. Instal·lació de llambòrdes davant mateix del cinema Victòria. Molts dels elements d'aquest paisatge avui han desaparegut.*

Arxiu Històric de Santa Eulàlia.

FOTO 169: *Construcció d'habitatges. Les dificultats per a tenir un habitatge i la manca de recursos eren tan greus als anys cinquanta que l'autoconstrucció fou una pràctica molt habitual.*

Grup FOTOVIVA.

FOTO 170: Entorn de l'església de Santa Eulàlia. Fins a la dècada dels cinquanta, l'estructura de la ciutat pràcticament no havia canviat. Fou a partir del Pla Comarcal de 1953 que la ciutat és lliurà sense condicions a l'especulació. Arxiu Històric de Santa Eulàlia.

aquests fets i el posterior desenvolupament del moviment obrer. Al contrari que a d'altres localitats amb forta conflictivitat social, com és el cas de Terrassa o Mataró, a l'Hospitalet no es coneixen nuclis organitzats d'OSO, organització a partir de la qual el PSUC intentava canalitzar el moviment obrer.

Dos elements que van afavorir objectivament el moviment reivindicatiu foren la supressió de la

«confiança política» com a element indispensable per a presentar candidatures a les eleccions a enllaços sindicals i jurats d'empresa, i la fi de l'obligació, per part de les empreses, de demanar autorització al ministeri de treball per a augmentar globalment els salaris. Com a conseqüència d'a-

FOTO 171: Blocs Onésimo Redondo. Obra Sindical del Hogar. Construïts l'any 1958, el seu estat de deteriorament fou l'origen, a principis de 1970, de l'Associació de Veïns de la Florida. AAVV de la Florida.

FOTO 172: Pepe Ituarte. Morí molt poc abans d'enllestir la present obra, exemple del compromís del clergat de base amb el moviment popular. Joan 23: revista de la Fundació..., núm. 23 (des. 96-gener 97).

quest darrer fet, es promulgà, l'abril de 1958, la Llei de convenis col·lectius.

A les eleccions sindicals de 1963, un important nombre de treballadors hospitalencs no vinculats a l'aparell polític del règim accediren a la categoria d'enllaços sindicals i van formar part dels jurats d'empresa en les empreses de més de 100 treballadors. D'aquestes eleccions van sorgir els primers contingents dels futurs quadres del sindicalisme de nou tipus, les Comissions Obreres.

La taula 50 dona una idea del volum de representants a escollir en empreses de més de 100 treballadors, és a dir, ometent els enllaços sindicals, que eren un fort contingent en empreses inferiors als 100 treballadors.

El 1966, a SAMPER, S.A., una empresa de foneria, un petit nucli de militants del PSUC constituí la primera comissió obrera organitzada que es coneix a l'Hospitalet. Entre ells es trobava Jaume Valls, que esdevingué un indiscutible dirigent sindical a l'Hospitalet.

La creació de Comissions Obreres, com a alternativa d'ocupació al sindicat vertical, començà a ser, des d'aquestes dates, un fet a la nostra ciutat. Els primers contactes amb altres comissions s'establiren indistintament a Barcelona i al Baix Llobregat. La comarca va tenir un especial relleu en l'organització i el desenvolupament del moviment obrer. L'any 1967, a la parròquia del barri Almeda de Cornellà, van ser detinguts una quarantena de treballadors, quatre dels quals eren de l'Hospitalet.³⁰

Si bé és cert que aquesta naixent organització del moviment obrer a l'Hospitalet no va tenir un caràcter massiu permanent i organitzat, sí que hi va haver diversos moments en què, per la seva capacitat de mobilització i de convocatòria, va adquirir unes característiques que s'hi aproximaven.

L'exemple més significatiu el trobem en el ram de la construcció, que arribà a concentrar més de 6.500 treballadors; segons els censos oficials, una bona part d'aquests estaven ocupats en l'edificació del polígon d'habitatges de Bellvitge i de les naus industrials de la carretera del Mig. Va ser aquí on, convocats pels nuclis organitzats de Comissions Obreres —en els quals trobem novament Jaume Valls i Antonio Ruiz—, se celebraren assemblees massives a peu d'obra. Un altre indicador del grau d'organització que s'anava assolint, el proporcionen les eleccions sindicals de 1966, en les quals la participació de candidatures de Comissions Obreres supera amb escreix les anteriors. El 1964, quan es va constituir clandestinament la Comissió Obrera Nacional de Catalunya, a la parròquia de Sant Medir de Barcelona, hi va ser present una notable representació de l'Hospitalet.

TAULA 50
RELACIÓ DE CENTRES DE TREBALL AMB ELECCIONS
A JURATS D'EMPRESA (SETEMBRE 1963)

Ram	Empresa	Nombre de treballadors		
		De 100 a 250	De 251 a 500	Més de 501
Tèxtil	Confecciones Reunidas SA	133		
Tèxtil	Rifa SA	135		
Tèxtil	Vilumara SA	140		
Tèxtil	Anónima de Torcidos	106		
Tèxtil	Auxiliar téxtil algodonera SA	240		
Tèxtil	Godó i Trias SA		323	
Tèxtil	Tecla Sala SA		388	
Tèxtil	Trinxet SA		349	
Tèxtil	Caralt i Pérez SA		418	
Metall	FEMSA	170		
Metall	Fundiciones Escorsa SA	155		
Metall	Núcleos magnéticos Arribas SA	134		
Metall	Burguete SA	119		
Metall	Josep Bru Sacos	126		
Metall	Altos Hornos Catalunya (La Farga)		440	
Metall	Auto Electricidad SA		469	
Metall	Manufactura Armazones y Gafas SA		429	
Metall	Fundiciones y Espec. Metalúrgicas SA		322	
Metall	Sociedad Esp. Lámparas Z			628
Construcció, vidre i ceràmica	Vidrieras Rovira SA	223		
Construcció, vidre i ceràmica	Fábrica cristal obrera La Torrassa SL	131		
Construcció, vidre i ceràmica	Industrias del cristal SA	151		
Construcció, vidre i ceràmica	Cía. Industrial del vidrio SA	113		
Construcció, vidre i ceràmica	Frasquerías Pedret SA		315	
Construcció, vidre i ceràmica	SA Cristales ópticos		428	
Químiques	SA Colorantes sintéticos	94		
Químiques	Productos gota de ámbar SA	112		
Alimentació	Bebidas americanas SAE (Pepsi-Cola)	156		
Mixte	Butano SA	175		
		2.613	3.881	628
		Total: 7.122 treballadors		

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades de la secretaria CNS, Arxiu de Cervera.

En aquesta etapa inicial és difícil de quantificar el moviment obrer a l'Hospitalet, que durant alguns anys es va moure gairebé exclusivament sota la in-

FOTO 173: Vaga de treballadors d'Irauto. L'organització dels treballadors va creixent i la vaga esdevé novament mitjà de lluita. CEL'H.

fluència de les Comissions Obreres, patrocinades pel PSUC. Les dificultats de quantificació rau en el caràcter il·legal de les CCOO com a organització, tot i que alhora utilitzaven formes obertes d'acció i participació, que de manera oscil·lant i temporal li van conferir un caràcter de masses. El grau de participació i de compromís era desigual, i estava en relació amb les possibilitats de cada moment, que depenien de variables com la permissibilitat conjuntural, les èpoques de negociació col·lectiva i, fins i tot, la cobertura legal que podia oferir el sindicat vertical.

Si bé és cert que no hi va haver una relació de continuïtat orgànica entre l'anterior moviment sindical, majoritàriament de tendència anarcosindicalista, sí que van donar-se alguns elements coincidents en els comportaments culturals i en els hàbits de la immigració d'extracció camperola. No va ser la nova CNT de l'Hospitalet, la que va tenir la capacitat d'atreure aquests treballadors, però sí que el nou receptor, Comissions Obreres, va tenir l'habilitat de recollir aquesta tradició sindical.

El clergat de base i les parròquies en el desenvolupament del moviment obrer i popular

És prou conegut el fet que un ampli sector del clergat secular jugà un paper important en aquesta primera etapa del desenvolupament del movi-

ment obrer i popular. Els militants obrers trobaren acolliment a les cases parroquials de moltes esglésies, que es transformaren en autèntiques infraestructures del moviment obrer, sense les quals el seu desenvolupament probablement hauria estat més difícil. Alhora, aquest fenomen s'incloïa dins d'un altre: el trencament d'una pràctica pastoral imposada pel nacionalcatolicisme com a engranatge del mateix règim franquista.

A l'Hospitalet, aquest fet prengué una volada i unes característiques especials que li conferiren una certa originalitat. Segons diversos testimonis recollits de destacats militants obrers, cal fer esment, en una primera etapa, de les parròquies de Santa Eulàlia, Sant Ramon, Sant Isidre, Sant Josep i la del barri Almeda, dins del terme de Cornellà, al front de les quals es trobaven els sacerdots Jaume Medina, Josep Breu, Joan Carrera, Leandro Gassó i Oleguer Bellavista. Més tard, tindrien força relleu Bellvitge i Can Serra, amb Anton Reventós, Pepe Ituarte, Josep Fabró i Jaume Botey al capdavant. Aquestes parròquies i aquests noms són però, una relació incompleta dels qui tingueren una major assiduitat en la funció d'aixopluc, encara que són els que han estat esmentats reiteradament en els diversos testimonis recollits.

A través de textos escadussers³¹ i de testimonis directes hem intentat construir una taula amb la xarxa de parròquies i capellans que dugueren a terme aquesta tasca.

Aquest moviment, almenys en una etapa que superava la inicial, no va ser espontani, ans al contrari, estava dotat d'una organització i una coordinació animada pel vicari episcopal Joan Batlles.

En el si d'aquest col·lectiu, es desencadenà un fort debat que enfrontava diferents paradigmes, que girava entorn del tema de la sacramentalització —anaven des de l'administració de sagraments a dojo fins a la seva reducció dràstica— i que, de re-

TAULA 51

PARRÒQUIES COMPROMESSES EN EL DESENVOLUPAMENT DEL MOVIMENT OBRER. L'HOSPITALET (1965-1975)

<i>Parròquia o centre</i>	<i>Capellans o col·lectius compromesos</i>	<i>Observacions</i>
Immaculada (Sant Feliu)	Marià Roncalès	Iniciatives de barri
Casa de la Reconciliació (Can Serra)	Jaume Botey Andreu Trina	Impulsió de dirigents Acolliment
Sant Antoni (Pubilla Cases)	Pau Gesi	
Jesuïtes carrer Joventut	Bofarull	
Santa Eulàlia (Santa Eulàlia)	Jaume Medina Martí Visa Josep Herreros	Acolliment
Bellvitge	Anton Reventós Pepe Ituarte	Iniciatives socials al barri
Gornal	Casimir Martí	
Ntra. Sra. de la Llum (la Florida)		Promoció Centre Social J.O.C. dirigents PSUC
Sant Ramon (Collblanc)	Josep Breu	Grups J.O.C. i HOAC
Sant Isidre (Santa Eulàlia)	Joan Carrera Mn. Bonet	Vinculació amb el Casal dels Àngels i COPEM
Sant Josep	Leandre Gassó	Assemblees massives moviment obrer
Ntra. Sra. Desemparats (la Torrassa)	Valentí Balaguer	Vinculació amb el Centre Santiago Apóstol
Monges Teresianes Santa Eulàlia		Acolliment
Escolàpies de Can Serra	Maria Pau Trainer	Acolliment
Almeda (*) (Cornellà)	Oleguer Bellavista	Acolliment primeres comissions obreres

(*)Aquesta parròquia, malgrat trobar-se en el terme de Cornellà, tingué una especial importància en les trobades del moviment obrer de l'Hospitalet, junt amb el Baix Llobregat.

Font: Elaborat a partir de les dades recollides en entrevistes amb Jaume Valls. També amb Tomás Martínez. Jaume BOTÉY: *L'església en la cultura de carrer*, Quaderns de Pastoral, 1987.

FOTO 174: Parròquia Nostra Senyora de la Llum. La parròquia de la Florida, entre els fils elèctrics de la Fecsa, caracteritza el creixement dels anys 60 i 70. Algunes parròquies acolliren les inquietuds democràtiques que proliferaven arreu. CEL'H.

truc, tenia implicacions en el grau de compromís amb el moviment obrer.

La virulència d'aquest debat fou molt evident a l'Hospitalet i a Santa Coloma de Gramenet, i en certa mesura a les Arenes de Terrassa. Hom tenia plena consciència que es reduïen les possibilitats d'expressió popular, sense trobar-hi substitucions. Això explica fenòmens actuals, com les processons laiques de Setmana Santa, al barri de Pubilla Cases, desvinculades de l'organització parroquial.

L'alternativa fou la dinamització popular a través de les cases parroquials. Tal com ha escrit Jaume Botey,³² «(...) les parròquies com a nuclis d'assentament de la població immigrada. N'hi hauran algunes que concebran clarament l'activitat pastoral com a una funció educativa i cultural més enllà

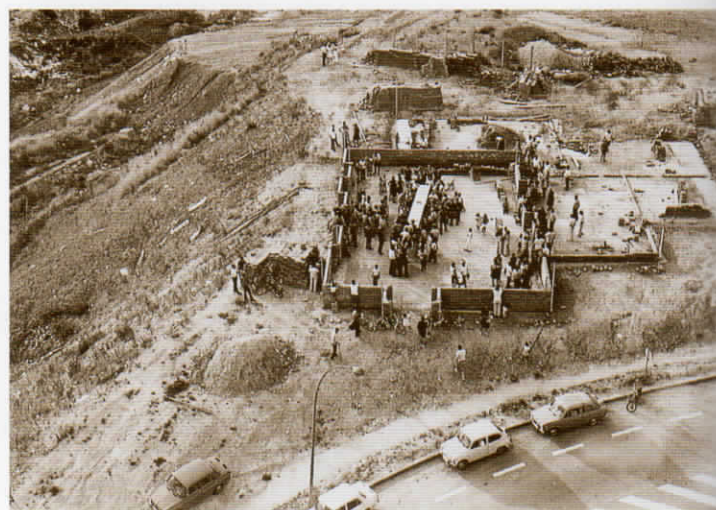

FOTO 175: Casa de la Reconciliació. Fruit del compromís social i polític d'alguns sectors de l'Església amb el moviment obrer i popular.

Fons Casa de la Reconciliació.

FOTO 176 i 177: Alpha 63. El canvi econòmic i cultural d'aquests anys donà lloc a un nou model associatiu, cada cop més distant de l'aparell franquista.

Alpha 63, fa 30 anys. L'Hospitalet, Alpha, 1993.

la dona avui

alpha 63

Església, 40
L'HOSPITALET

CECLE DE CONFERENCIES

"LA DONA AVUI"

[Tindran lloc a l'Ajuntament]

Dissabte 29 d'abril del 1967
a les 10'30 de la nit

"La dona transformada en un objecte"

per PILAR FIBLA
Llicenciada en Filosofia i Lletres
i CARMÉ VILAPUIG
Esriptora

Proporades conferencies

"La dona a la legislació espanyola"

per ELISA VALLES
Llicenciada en Dret

"La dona, una psicologia diferent?"

per ROSER PEREZ
Llicenciada en Medicina

la dona avui

la dona avui

i la dona avui i

la dona avui

de l'estricta servei de culte litúrgic i catequètic. Cal-dria remarcar la fundació el 1960 del Centre Santiago Apòstol, la fundació a Can Serra de la Casa de la Reconciliació (...).

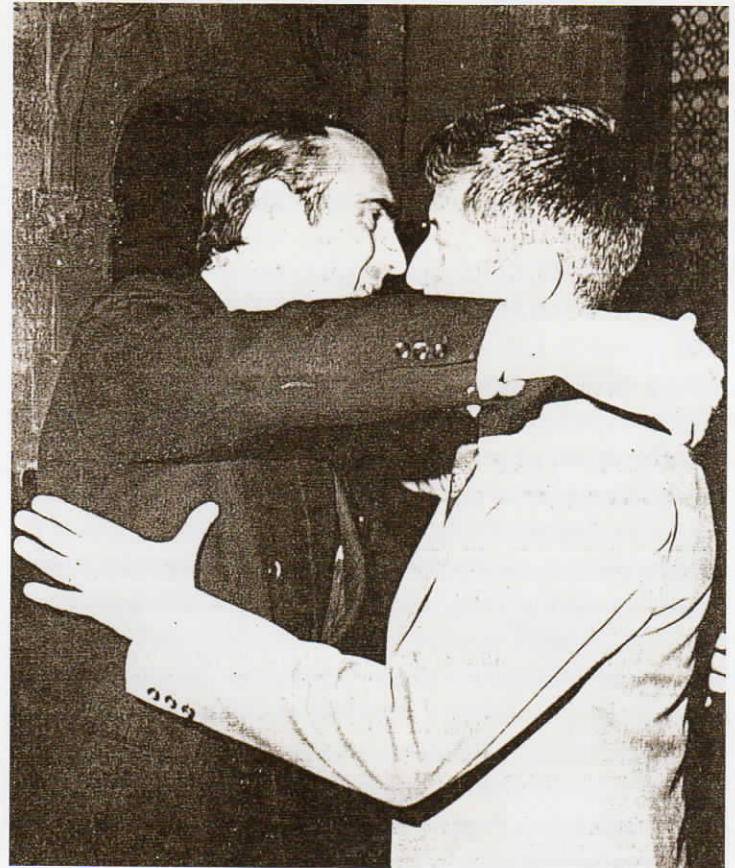

FOTO 178: Vicenç Capdevila. Prenent el relleu de Matías España (a la dreta), el 1973, finalitzant una llarga etapa.

La Voz del Llobregat, núm. 90 (12 marzo 1974), 1a. plana.

FOTO 179: Visita oficial. El president del govern Carlos Arias Navarro (17 de juny de 1974), en la inauguració del nou edifici de la Vanguard.

La Voz del Llobregat, núm. 114 (17 de junio 1974), p. 8.

Des d'una perspectiva diferent, també hem de ressaltar la tasca d'alguns capellans obrers, entre els quals cal mencionar Joan Cornet, un dels pioners en la utilització de la CNS per tal d'organitzar les Comissions Obreres a l'Hospitalet.

Tampoc cal no oblidar les organitzacions con-

fessionals de classe, tals com la JOC, que foren una pedrera de futurs dirigents del moviment obrer i polític de resistència. Un cas que podem destacar és el de Julio Morera, vinculat ja a mitjan anys seixanta al moviment sindical de la banca,³³ que posteriorment evolucionà cap al socialisme.

L'OPOSICIÓ POLÍTICA I CIUTADANA (1967-1977)

La dinàmica cultural i associativa estava canviant. Aparegueren entitats noves i de tipologia ben diversa, expressió de les noves realitats emergents i en funció de les profundes transformacions de la societat. La seva pràctica associativa s'estructurà entorn de centres d'interès ben diferents: entitats esportives, culturals, recreatives i ètniques.

Als barris més antics, les noves pràctiques associatives que emergien podien, d'una banda, correspondre a iniciatives de sectors joves, crítics amb la dinàmica de les entitats més tradicionals (potser el grup Alpha 63 de l'Hospitalet Centre podria representar el que volem dir), i, d'altra banda, tendiren a exterioritzar expressions identitàries en relació amb la cultura catalana, inspirant-se, en molts casos, en models preexistents. Aquest seria el cas de l'Esbart Sant Isidre (1951), la UEC, l'Orfeo Canigó (1955), l'Agrupament Escolta Sant Isidre (1957). Els immigrants, en aquests barris, no acostumaven a participar d'aquest ventall associatiu previ o de nova creació, sinó que tendiren més a uns altres comportaments en relació amb els barris «nous».

Aquests barris nous es poblaren vertiginosament a partir dels seixanta, i les primeres pràctiques associatives foren mostra de la progressiva articulació d'un teixit social pràcticament inexistent fins feia pocs anys. La creació de nous sistemes de relació podia provenir del comú assentament rural anterior, de les noves relacions de veïnatge, de la recreació d'elements culturals de les seves cultures d'origen, de la participació en activitats religioses col·lectives de les parròquies i, fins i tot, d'iniciatives de membres d'organitzacions franquistes. Així, trobem des de penyes colombofiles a penyes esportives, penyes flamenques, grups parroquials, associacions de «cabezas de familia». Alguns exemples en foren la «Sociedad colombicultura de Can Vidalet», el «Centre Social de la Florida», «Penya futbolística Luís del Sol», «Associació de pares de família de la Parròquia de Sta. Gemma», «Peña Taurina José Vera» i «Peña Taurina los de Ayer y los de Hoy», «Peña Flamenca Antonio Mairena».

A l'inici d'aquest període, el que havia estat re-

gidor ponent del Patrimoni Municipal amb l'anterior equip municipal ja havia assolit l'alcaldia. Es tracta de José Matías de España Muntadas, l'home que durant força temps jugà un paper rellevant en les transformacions de la ciutat, caracteritzades per l'especulació del sòl i el caos urbanístic. Jesús Vila l'ha definit així: «(...) José Matías de España, carlí de procedència i de conviccions, marquès de Monsarra, falangista i home del Movimiento, dúctil amb l'Opus i inflexible amb tot el que no sigui el seu ideari personal, esdevindrà una mena d'absolutista local: l'Hospitalet és ell, i per a fer l'Hospitalet que vol, no hi haurà obstacles durant una llarga dècada (...)»³⁴

L'anterior alcalde, Ramon Solanich (del 28 de març de 1956 fins al 21 de febrer de 1962), home relativament poc compromès més enllà dels cercles menestrals, havia deixat de ser útil a partir de l'expansió de l'ideari dels anomenats tecnòcrates del règim. Per a aquests, era necessari promoure el creixement econòmic i urbanístic, i Matías España tenia capacitat i voluntat per a fer-ho, superant les barreres legals i de tot ordre que calgués i establint, si fos el cas, les aliances més barroeres. Així, en el seu equip de govern, inaugurat el 5 de febrer de 1967, hi figuraven homes com Vicenç Capdevila a Cultura, amb una trajectòria d'evolució democràtica, i Domingo Peiró a Esports, home del règim, elegit en diverses ocasions procurador a Corts pel *tercio* sindical, per la Secció Social del Sindicat Nacional Tèxtil.

Aquest remodelatge del consistori es produïa escassament dos mesos després del referèndum de la Llei orgànica de l'estat, el 14 de desembre de 1966, que a l'Hospitalet donava els resultats que apareixen a la taula 52.

TAULA 52
RESULTATS DEL REFERÈNDUM 1966 A L'HOSPITALET

Paperetes a favor	120.636	85,17%
Paperetes en contra	3.688	2,60%
Paperetes en blanc	5.023	3,55%
Abstenció	12.283	8,13%
(Cens de 141.630 votants.)		

Font: Boletín de Información Municipal, núm. 52, 4t. trimestre 1966.

Aquests resultats oficials són el reflex de 27 anys de règim franquista com els que es produeixen habitualment sota aquests règims polítics. Per això la significació d'aquests resultats és molt limitada i no indica cap suport actiu, ni menys militant, en favor del franquisme. Pel que fa a això,

Notes

1. Vegeu *Llibertat*, 20 febrer 1931 i 20 de juny 1931.
2. *Gaceta de Madrid*, 17.XII.1925.
3. Sobre Tomás Jiménez, vegeu l'article de MUNTANER P., *Tomás Jiménez Bernabé, un bastón de mando, una ciudad y una avenida*, publicat a *Hospitalet*, núm. 79, 1973.
4. Vegeu entrevista a Francesc Pedra, «*L'Avenç*», maig de 1983.
5. Es pot seguir el procés revolucionari de desembre del 1933 per mitjà de la premsa de Barcelona: *Las Noticias*, *La Humanitat*, *La Publicitat*, *El Día Gráfico*, en les quals hi ha constants referències.
6. Vegeu CAMÓS, J., «L'activitat econòmica a l'Hospitalet (1923-1946)», *L'Avenç*, maig 1983.
7. Vegeu UCELAY-DA CAL, *La Catalunya Populista*, Ed. La Magrana, 1982, p. 29.
8. Vegeu SANTACANA, Carles, «Poder local i canvi socioeconòmic (1936-1939)», *Identitats*, núm. 0, 1987.
9. Vegeu SANTACANA, Carles, «La col·lectivització a l'Hospitalet de Llobregat» dins *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat*. Barcelona C.E.B.LL. (D.A.), 1989, pp. 489-580, on estudia l'Agrícola col·lectiva i la indústria tèxtil Albert Germans, així com el nou ordre econòmic que s'impulsà.
10. També Carles Martí Feced passà a ocupar la sotsecretaria de la Conselleria de Finances. Ambdós tingueren una importància cabdal durant el període republicà. Ramon Frontera fou nomenat, el novembre, representant de la Generalitat per afers econòmics, i Carles Martí Feced, conseller de finances de la Generalitat.
11. Per les mateixes dates aparegué també a l'Hospitalet el setmanari l'*Amunt*, portaveu del PSUC local.
12. SOLÉ I SABATÉ, Josep M^a., *La Repressió franquista a Catalunya (1938-1953)*. Edicions 62, Barcelona, 1985.
13. Com a mostra del que significa l'exili, és útil el llibre de memòries d'un militant hospitalenc d'ERC. MORAL I QUEROL, Ramon, *Diari d'un exiliat*. PAM, 1979.
14. AL'H, «Secretaria, 1939».
15. *Op. cit.*, pp. 312 a 315.
16. Les dades són extretes d'edictes publicats al Butlletí Oficial de la Província de Barcelona.
17. FORTUNY, Jaume, *Tornarem a morir*, Ed. Pòrtic, 1984.
18. Vegeu, ARDIT, M., SALES N., i BALCELLS A., *Catalunya sota el franquisme 1939-1975*, a *Història dels PP.CC.*, Edhasa, 1980.
19. Informe Secretaria CNS, 27.6.57. Arxiu de Cervera, lligall 3.498.
20. Arxiu de Cervera, lligall 3.498.
21. Vegeu NAVARRO, Ferran, «Els plans de l'Hospitalet», *Quaderns d'Estudi*, núm. 8, novembre 1988.
22. Informe Secretariat CNS, 27.4.57, Arxiu de Cervera, lligall, núm. 3.498.
23. Enregistrament Josep Morera, p. ex.
24. Enregistrament Jaume Josa.
25. CNS (Cervera).
26. CNS (Cervera).
27. Vegeu FANÉS, Fèlix, *La vaga de tramvies de 1951*, Laia, Barcelona, 1957.
28. Informe CNS 27.1.57, Arxiu de Cervera, lligall 3.498.
29. Informe CNS 9.4.58, Arxiu de Cervera, lligall 3.498.
30. *L'Estaca*, núm.13, juliol 1978.
31. BOTEY, J., «Visió de l'Església des de la cultura de carer», *Quaderns de Pastoral*, 1987.
32. «Aspectes socioculturals de l'Hospitalet», *Quaderns d'Estudi*, núm. 4.
33. VILAR, S., «Protagonistas de la España democrática. La oposición a la dictadura. 1939-1969», Éditions Sociales, París, 1968.
34. VILA, J., «La premsa a l'Hospitalet 1955-1980», *Quaderns d'Estudi*, núm. 4.
35. VILLAGRASA, E., «Hospitalet, una ciudad en marcha».
36. *Reflexions i propostes per a una política d'ordenació i protecció de l'agricultura al Baix Llobregat*, Unió de Pagesos, octubre de 1980, i RIBAS, Francesc, «L'agricultura a l'Hospitalet i la seva connotació amb el Baix Llobregat», *Quaderns d'Estudi*, núm. 3, octubre de 1987.
37. Vegeu MOLINERO, C. i YSÀS, P., *L'oposició antifeixista a Catalunya 1939-1950*, La Magrana.
38. Enregistrament Felipe Gómez i Mercè Olivares, abril de 1989.
39. *Boletín de Información Municipal* núm. 68, 4t. trimestre.
40. «Fent camí», núm. 1, 24.7.76, Portaveu de la Marxa.
41. Vegeu fulls volants de l'ADH.
42. Vegeu *L'Estaca*, núm. 13, 6 al 12.7.78, article de GÓMEZ, Conxita, «Jaume Valls bueno como el pan, duro como la piedra».
43. Arxiu de Cervera. Lligall 3489. Conflictes col·lectius.
44. Revista *Arreu*, núm. 35, 21.11.76, p. 14.
45. Entrevista Paco Pareja, maig de 1987.
46. Entrevista Paco Giménez, exsecretari General USO-Catalunya, maig 1989.
47. Composició secretariat:
Secretari General: Jaume Valls; Secretari d'Organització: Santiago Díaz; Secretari de Finances: Dositeo Talavera, Secretària de Formació: Mercè Romans; Secretari de Tècnics i Professionals: Jordi Guillot; Vocals: Vicenç Ventura, Pep Ribas, Antonio Ruiz, Josep Ferrero.
48. Actes, Arxiu Unió Local CCOO de l'Hospitalet.
49. Entrevista, maig 1989.
50. *L'Estaca*, núm. 8, 1 al 7/7/78, pàg. 14.
51. ROSSELLÓ, X, «La Mobilitat obligada a l'Hospitalet segons el padró de 1981», *Quaderns d'Estudi*, núm. 1, març 1987.
52. COMPANY, E., «Ayuntamiento: mandan los de siempre», *L'Estaca*, núm. 1, p. 13, 19 d'abril de 1978.